

vod souvisel objev silně radioaktivních pramenů v jáchymovských dolech v roce 1905, které byly následně využity k radonovým koupelím a k vybudování místních radonových lázní. Státní tabáková továrna a státní báňský a hutnický podnik pak v Jáchymově koexistovaly v místě a čase po téměř jedno století. Představovaly značně odlišné obory podnikání, ať co se týče charakteru monopolu, místní tradice, surovinové základny, nebo využívané technologie, produktů i genderového složení dělnictva.

Závěrem lze říci, že sborník je určen především pro odbornou veřejnost z řad archivářů či historiků, neboť se zabývá spíše speciálními problémy. Jediné, co mu lze vyčíst, je absence životopisného medailonu Jindřicha Schwippela, který by čtenáře podrobněji seznámil s jeho životními mezníky.

Michal Továrek

Pieter Dhondt (ed.), University Jubilees and University History Writing. A Challenging Relationship (Scientific and Learned Cultures and Their Institutions, Vol. 13)

Brill, London – Boston 2015, 255 s., ISSN 978-90-04-21696-9

Na přelomu první a druhé dekády 21. století oslavilo několik významných evropských univerzit svá kulatá výročí. Stejně jako v minulosti se jubilejní oslavy staly vítanou příležitostí, jak nově definovat postavení a roli více či méně starobylých institucí v proměňujícím se světě, tedy kriticky zhodnotit nejenom jejich dosavadní vývoj, ale i reagovat na současné problémy a výzvy budoucnosti. Vedle nám nejbližších a obvykle starobylejších univerzit (Lipsko 2009, Berlín 2010, Vídeň 2014) oslavily svá výročí také univerzity mladší a stojící spíše na periferii evropského univerzitního kontinentu (mezi nimi například Lisabon 2011, Oslo 2011, Reykjavík 2011). Další jubilea evropské univerzity čekají (Groningen 2017). Některým oslavám a s nimi spojeným výstavním a publikačním výstupům ve středoevropském prostoru byla v našem časopise již věnována zasloužená pozornost.¹ Řada impulsů, jak vlnu oslav a s nimi spojených badatelských a publikačních projektů nepromarnit, ale naopak podchytit a využít k zamyšlení nad tím, jak psát univerzitní dějiny, vyšla ale také z oněch – z naší perspektivy – periferních univerzit, mj. skandinávských. Výsledkem bylo několik workshopů, konferencí a z nich vyšlých sborníků (výstupů, které jsou v zahraničí nadále považovány za vědecky relevantní), včetně toho, o němž bude řeč.²

Neúnavným iniciátorem řady vědeckých setkání reagujících na vlnu jubileí a s nimi spojených badatelských a publikačních projektů je historik mladší generace Pieter Dhondt, původem Nizozemec, působící ale řadu let ve finském akademickém prostoru. Jeho hlavní snahou bylo a je vyhnout se klasickým nástrahám jubilejního psaní univerzitních „dějin ve

¹ *Dvě berlínská výročí*, AUC-HUCP 50/2, 2010, s. 142–146; *Lipsiensia*, AUC-HUCP 53/2, 2013, s. 185–219.

² *Academic Culture of Remembrance. A Conference on the Triangular Relationship between Scientific Research, Academic Heritage and University Cultures of Remembrance*, AUC-HUCP 51/1, 2011, s. 94–98; *History of European Universities: Challenges and Transformations*, tamtéž, s. 98–101; výstupem této konference je kolektivní monografie vybraných příspěvků/kapitol: Ana SIMÕES – Maria Paula DIOGO – Kostas GAVROGLU (edd.), *Sciences in the Universities of Europe, 19th and 20th Centuries. Academic Landscapes*, Springer, Dordrecht – Heidelberg – New York – London 2015.

vlastní režii“.³ Tyto nástrahy sám charakterizuje v úvodu k recenzovanému sborníku/kolektivní monografii v podkapitole o pokračování tradice psaní historie jednotlivých univerzit u příležitosti jejich jubileí (s. 9–14). Na jedné straně tak stojí obvykle vícesvazková kolektivní díla (dodejme, že obvykle zpracovaná autory z různých oborů, do různé hloubky a šíře, ve výsledku tedy v lepším případě faktograficky bohatá a interpretačně kvalitní, v horším případě koncepčně neujasněná, nevyrovnaná a rozdílné kvality nejenom ve srovnání mezi soubory věnovanými jednotlivým univerzitám, ale i mezi svazky v rámci jedné edice). Na druhém pólu pak nacházíme zpravidla jednosvazkové, v případě menších jazykových společenství cizojazyčné, obrázkové publikace „na konferenční stolek“, nezděravka vytěšňující méně slavné epizody z historie instituce. Škála skutečných výsledků – zdařilejších i méně zdařilých – je pochopitelně mnohem širší, kombinující oba možné přístupy. Podle Dhondta by i mnohasvazková díla měla být spojena v celek jedním (případně několika málo) „*master narrative*“.⁴ Za nejkvalitnější výsledek koncepčního psaní o dějinách jubilující univerzity považuje Dhondt (v čemž s ním vřele souhlasím) zpracování 200 let vývoje univerzity v Oslo.⁴ Ke zdařilejším výsledkům „jubilejního psaní“ bych osobně zařadil také vícesvazkové dějiny lipské a berlínské univerzity, na něž odkazují v poznámce 1, k méně povedeným naopak čtyři svazky věnované vídeňské univerzitě.⁵

Zásady, podle kterých by měli historikové univerzit postupovat, osvětluje editor sborníku v jiné části svého úvodu z historické perspektivy vývoje univerzitní historiografie a její postupné expanze ve třech směrech (s. 3–9). Zrod kritické historiografie univerzit klade do počátku 19. století, odkdy se původní geografické zaměření na tu kterou univerzitu rozšířilo na psaní o univerzitách v širším geografickém celku (obvykle „národním“). Už tehdy nemělo být bádání o univerzitách v širším geografickém kontextu (nejprve například německém, posléze francouzském) pouhým souhrnem jednotlivých monografií, ale strukturální historií univerzity jako evropského fenoménu. Teprve v 80. letech 20. století dospěla historiografie evropských univerzit plně do fáze komparativního studia z mezinárodní perspektivy (jakkoliv limitované).⁶ Přes výrazné rozšíření geografického záběru a komparativního přístupu ke studiu univerzitních dějin je stále patrný rozpor mezi dosud převažující národní perspektivou historiografie univerzit a mnohem více mezinárodně orientovanými dějinami vědy. Rozšiřování geografické perspektivy je spojeno s rozšiřováním chronologického záběru (zjednodušeně řečeno od zlatého věku středověkých a raně novověkých univerzit k moderním univerzitám, v současnosti s převahou bádání o 19. a 20. století). Poslední sféru expanze historiografie univerzit vidí Dhondt v tolik kýženém tematickém rozvoji (zjednodušeně řečeno od čistě institucionálního přístupu přes socio-ekonomické kontexty k „nové univerzitní historiografii“). Ruku v ruce s rozšiřováním geografického, chronologického a tematického záběru historiografie univerzit se etablovaly její instituce (katedry, ústavy, časopisy, společnosti). Široký geografický záběr, zaměření na 19. a 20. století, tematická

³ Tento výstižný termín jsem si vypůjčil z titulu studie Adama Horkého, která vychází v tomto čísle AUC-HUCP.

⁴ John Peter COLLET (ed.), *Universitetet i Oslo 1811–2011*, 9 svazků, Oslo 2011. Dodejme, že univerzita v Oslo vydala i svou obrázkovou publikaci „na konferenční stolek“: Týž, *200 Years. The University of Oslo – A History in Pictures*, Oslo 2011.

⁵ Čtyři sborníky vydané pod zastřešujícím názvem *650 Jahre Universität Wien – Aufbruch ins neue Jahrhundert* by si ovšem zasloužily samostatnou kritickou recenzi.

⁶ Na stále ještě existující limity rozšiřování geografického a komparativního přístupu upozornil v souvislosti s čtyřsvazkovou syntézou *History of Universities in Europe* jak P. Dhondt, tak recenzenti zvláště 4. svazku této syntézy, například J. PEŠEK in: AUC-HUCP 54/1, 2014, s. 110–125.

pestrost a především komparativní přístup, to jsou i principy, které dominují všem konferenčním i publikačním projektům spojeným se jménem Pietera Dhondta, včetně recenzovaného svazku věnovaného univerzitním jubileím a historiografii univerzit.

První část publikace je zaměřena na implicitní komparaci několika případových studií jubilejních oslav spojených s vydáváním pamětních publikací v rámci konceptu kultury vzpomínání. Univerzitní jubilea v rozdílných souřadnicích geografických (Praha – Oslo – Rusko versus Německo – Cluj) i chronologických (19. až 20. století) jsou nazírána nejenom jako dějiny vlastních oslav (rituálů), ale jako poselství jubilujících institucí vnější veřejnosti a jejich projevům a interpretacím v různých politických kontextech. Příkladnou (a pro nás nejvýznamnější) je v této části studie Marka Ďurčanského a P. Dhondta o dvou „promarněných příležitostech“ (oslavách pražských univerzitních jubileí 1848 a 1948), díky hlavnímu českému autorovi faktograficky a argumentačně brilantní, díky spoluautorovi a hlavnímu editorovi koncepčně a metodologicky vzorová. Mimořádně inspirativní pro české prostředí je také studie norské historičky Jorunn S. Fure o oslavách 100. výročí založení univerzity v Oslo v roce 1911, kdy si akademické elity malého národa kladly otázku, zda má jejich univerzita sloužit více „národním“ cílům nebo „mezinárodní“ vědě. Oslavy „vlasteneckých“ (nikoliv univerzitních) jubileí v letech 1912 a 1913, avšak v prostředí univerzit (německých a ruských), jsou nejen kvalitním příspěvkem k otázce transferu modelů univerzitního vzdělávání (zde z německého do ruského prostředí), ale též k otázce rozdílného postavení akademiků v různých společenských a politických podmínkách a jejich podílu na vlasteneckém úsilí (nejen v době vlastních oslav, ale také krátce nato během první světové války). Různé formy festivit formující specifické institucionální identity univerzity v multietnickém prostředí transylvánské Kluze v dramaticky se proměňujících politických podmínkách 20. století jsou tématem posledního příspěvku této části.

Zatímco v prvním oddílu sborníku byla otázka psaní univerzitních dějin jednou z několika komponent univerzitních oslav, ve druhé části je tato perspektiva obrácená: ve středu zájmu stojí „obraty“ v historiografii univerzit vyvolané některými (relativně) nedávnými univerzitními jubilei. Nám známá středoevropská perspektiva je zde opět zajímavě konfrontována s perspektivou skandinávskou, vůči klasickému „starému“ univerzitnímu evropskému prostoru (Anglie, Francie, Itálie, Pyrenejský poloostrov) podobně perifernímu. Hlavním tématem případové studie o norské technické univerzitě v Trondheimu je hledání identity univerzity vzniklé až v 90. letech 20. století sloučením několika jejích „předchůdců“ (proces analogický vzniku nových regionálních univerzit v Česku ve stejné době). V centru zájmu autora ovšem stojí studentské protesty roku 1968 jako zásadní konstitutivní moment skupinové a institucionální identity. Příspěvek Jonase Fløtera je zajímavým vzhledem do práce senátní komise pro studium dějin univerzity a vědy (autor příspěvku byl jejím koordinátorem), jejímž výsledkem byla vícesvazková publikace vydaná u příležitosti 600. výročí založení univerzity v Lipsku (viz poznámka 1).

Třetí část svazku sleduje jedno z jeho hlavních témat, historiografii univerzit, ovšem již bez přímé návaznosti na jubilejní oslavy, tedy svým způsobem jako obecnější problematiku. V prvním příspěvku představuje švédský historik J. Östling na základě nejnovějšího bádání revidovaný obraz vývoje a proměn humboldtovského univerzitního modelu v Německu let 1800 až 1945. Francouzský autor E. Picard nabízí alternativu ke klasickému jubilejnímu psaní o univerzitách v prosopografickém projektu, jehož výsledkem by měla být originální sociální historie akademické profese. Již několikrát zmiňovaný editor a spoluautor je také

autorem posledního příspěvku zaměřeného na jeden z ústředních aspektů činnosti univerzit, tedy jejich roli výukových zařízení. Představuje v něm proto metodologii a koncepty dějin vzdělávání a vzdělanosti.

Ke kýžené úrovni kolektivních monografií posouvá publikaci, vzniklou na základě několika předchozích konferencí, nejen mimořádně pečlivá redakce (jak může potvrdit i český spoluautor), ale například i jmenný rejstřík.

Petr Svobodný

Miroslav Vaněk – Pavel Mücke, Třetí strana trojúhelníku.

Teorie a praxe orální historie

Karolinum a FHS UK, Praha 2015, 328 s., 2. přepracované a doplněné vyd., ISBN 978-80-246-2931-5

Tato fakulta bude rudá! a Náměstí Krasnoarmějců 2,¹ dva ilustrativní příklady užití orální historie na půdě Karlovy Univerzity. Přidejme k nim i Archiv vizuální historie USC Shoah Foundation v CVH Malach při MFF UK, jehož databáze obsahuje i životopisné rozhovory v českém jazyce. Orální historie pomáhá interpretovat dějinný úsek československých a českých dějin především druhé poloviny 20. století, reflektováno je hlavně téma a období tzv. normalizace.²

Miroslav Vaněk a Pavel Mücke, oba z Centra orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, jsou autory knihy *Třetí strana trojúhelníku*, která vyšla poprvé v roce 2011 (293 s.) a navazuje na jejich dříve publikované práce.³ Autoři sami považují knihu za manuál, k jehož sepsání je vedl zájem okolí a jejich vlastní snaha podělit se o osobní zkušenosti z teorie a praxe orální historie. Název knihy inspirovala přednáška historika Michaela Frische, v níž popsal orální historii jako jednu ze tří stran/vrcholů trojúhelníku zdrojů a přístupů. Zbýlé jsou „event story“ (klasické dějiny velkých událostí) a „life story“ (paměť v širším smyslu, i s lidským a laickým prožíváním minulého). Cíl orálně historického snažení potom autoři popisují etymologickým příměrem. Je bezúčelné snažit se jen „ulovit“ co největší počet motýlů. Sběr není cílem, tím je až utřídění, jímž vznikne hodnotná sbírka.

Kniha je psána srozumitelně, s příklady, příklady, ověřenými zkušenostmi. Jako celek se skládá ze tří částí. První představuje teoretický a historiografický náhled na orální historii i obecnou problematiku paměti. Věnuje se terminologii, zrodu orální historie a jejímu vývoji ve vybraných státech i genezi v českém prostředí. Druhá část knihy je praktickým protipólem první, zabývá se úskalími realizace orálně historického výzkumu. Shrnuje nejnovější trendy v oblasti metodologie a metodiky vedení rozhovorů, přináší přehled analytických

¹ Jiří HOLÝ – Katka VOLNÁ (edd.), *Tato fakulta bude rudá! Katedra české literatury Filozofické fakulty Karlovy univerzity očima pamětníků a dokumentů*, Praha 2009; Jakub JAREŠ – Matěj SPURNÝ – Katka VOLNÁ a kol., *Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé a studenti Filozofické fakulty UK v období normalizace*, Praha 2012.

² Např. knihy z edice *Orální historie a soudobé dějiny*: Miroslav VANĚK – Lenka KRÁTRÁ (edd.), *Příběhy (ne)obyčejných profesí. Česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*, Praha 2014; Pavel MÜCKE, *Místa paměti druhé světové války. Svět vojáků československého zahraničního odboje*, Praha 2014.

³ Miroslav VANĚK, *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, Praha 2004; Miroslav VANĚK – Pavel MÜCKE – Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007; Miroslav VANĚK, *O orální historii s jejími protagonisty*, Praha 2008.